

3. verze Návrhu koncepce revize průřezových témat

Zpracovala koncepční pracovní skupina pro průřezová témata

Únor 2023

KONCEPCE REVIZE PRŮŘEZOVÝCH TÉMAT – OBSAH:

1. Preambule (východisko pro charakteristiku PT v RVP ZV)
2. Cíle průřezových témat
3. Průřezová témata (charakteristiky, tematické okruhy)
 - PT1 Péče o wellbeing
 - PT2 Společnost pro všechny
 - PT3 Udržitelné prostředí

Dokument neprošel jazykovou korekturou a redakční úpravou.

1. Preambule

Průřezová témata rozvíjejí potenciál žáků porozumět stále rychleji se měnícímu světu a reagovat na výzvy, které tento vývoj přináší. Podporují nadoborový přístup ke vzdělávání, při němž dochází k propojování poznatků a dovedností z různých oborů do smysluplných celků. Tím pomáhají naplňovat hlavní cíle vzdělávací politiky pro 21. století, a sice formovat metakognitivní složky poznání, tedy schopnost žáka reflektovat, jak přemýšlí a učí se, což je základní předpoklad k osobnímu růstu a řešení problémů. Průřezová témata tedy: a) pomáhají žákům utvářet, rozvíjet a uplatňovat vlastní hodnoty, postoje či přesvědčení, b) směřují žáky k rozvoji klíčových kompetencí, c) propojují výuku mezi jednotlivými vzdělávacími oblastmi a obory, pomáhají překonávat oddělenost, případně i protichůdnost oborových perspektiv, d) rámuji mezipředmětové znalosti a dovednosti žáků.

Průřezová témata jsou hodnotově zakotvená v přesvědčení o důležitosti kvalitního a udržitelného života, demokracie a spravedlivosti, i rozvoje osobního potenciálu (včetně kvality wellbeingu a komplexně pojatého zdraví, životních potřeb, hodnot) každého člověka. Podporují rozvíjení systémového a kritického myšlení žáků. Rozvíjejí jejich komplexní porozumění současným problémům společnosti a prostředí přírodního i člověkem vytvořeného (vystavěného, upraveného i digitálního) i jejich vlastní roli ve společnosti, podporují žáky v aktivním, svobodném a zodpovědném jednání. Napomáhají uplatňovat kreativní řešení napříč různými obory, zvažovat a porovnávat možné varianty řešení, flexibilně se rozhodovat v nejednoznačných situacích a hodnotit důsledky svého jednání i dopadů na celou společnost.

Průřezová témata podporují hodnoty respektu k sobě, k druhým a k rozmanitosti. Pomáhají žákům porozumět sami sobě. Podporují jejich motivaci zapojovat se do občanského života, jejich odhodlání k osobnímu i občanskému odpovědnému chování a jednání i ke společným akcím podporujícím udržitelnost doma, ve škole, v obci či jinde, ve fyzickém a digitálním prostředí.

V průřezových tématech žáci vycházejí z vlastních poznatků a zkušeností, učí se nahlížet na zkoumané jevy z různých perspektiv a reflektují svoje postoje i postoje druhých lidí. Aktivně se podílejí na volbě konkrétních témat, kterými se chtějí dlouhodoběji zabývat. Své kompetence rozvíjejí prostřednictvím aktivit, ve kterých mají šanci zažít úspěch, důvěru v sebe samotné, a díky tomu mohou smysluplně přispět k řešení problémů současného světa.

Koncepce navazuje na předchozí vymezení průřezových témat a současně jej rozvíjí tak, aby lépe odpovídalo požadavkům a potřebám společnosti a světa. Definiuje 3 průřezová témata: PT1: „**Péče o wellbeing**“ podporuje aktivní péči o sebe a o druhé, zvládání zátěže a dobré vztahy mezi žáky. PT2: „**Společnost pro všechny**“ se zaměřuje zejména na porozumění hodnotám, na nichž je naše společnost založena. Rozvíjí jednotlivce jako informovaného a aktivního občana, který respektuje rozmanitost a postupně přebírá odpovědnost za udržitelnou budoucnost. PT3: „**Udržitelné prostředí**“ rozvíjí schopnost žáka podporovat svým jednáním udržitelnost života na naší planetě. **Pro tato průřezová témata budou zpracovány očekávané výstupy.**

Tři nově definovaná průřezová témata odpovídají třem liniím „k žákovi samotnému“, „ke společnosti“ a „ke světu“.

Tyto tři linie se vzájemně prolínají, doplňují a podmiňují. Nelze je proto realizovat odděleně. Vyjadřují přesvědčení, že osobní spokojenost každého jedince ani řešení problémů celé lidské společnosti není možné bez dobře fungujícího demokratického prostředí; stejně jako ani lidský rozvoj, ani funkční demokratické společenství nelze zajistit ve společnosti s nezvládnutými ekonomickými, společenskými či environmentálními problémy.

Napříč všemi třemi liniemi průřezových témat jsou rozvíjeny důležité schopnosti pro udržitelný život: utváření postojů a hodnot a jejich reflexe; rozvíjení vztahů, empatie a „komunikace citů“; systémové, kritické a předvídavé myšlení, porozumění problémům, schopnost individuálního a společného jednání. Uvedené schopnosti se promítnou do očekávaných výstupů. Zároveň průřezová témata společně cílí na uplatňování těchto schopností v různých prostorových rovinách – od osobní přes lokální až po globální.

2. Cíle průřezových témat

Cílem průřezových témat je rozvíjet u žáků porozumění rychle se měnícímu světu a schopnost vhodně reagovat na přicházející výzvy, s vědomím, že mohou pomoci utvářet demokratickou společnost, jejíž všichni členové se cítí být přijímáni a platní, která funguje udržitelně ve vztahu ke svému prostředí a která umožňuje žít kvalitní život¹ současné generaci i budoucím generacím.

Průřezová témata:

- rozvíjí myšlení v souvislostech, myšlení systémové, mezioborové, nadoborové a kritické
- rozvíjejí komplexní porozumění současným problémům lidstva a životního prostředí;
- vedou k porozumění vlastní role ve společnosti;
- rozvíjejí schopnost žáků uplatňovat kreativní řešení napříč různými obory, zvažovat a porovnávat varianty řešení, flexibilně se rozhodovat v nejednoznačných situacích a hodnotit důsledky svého jednání a jeho dopady na místní komunitu i celou společnost;
- podporují u žáků respekt k sobě, druhým i k rozmanitosti a rozvíjejí schopnost otevřenosti, tolerance, respektující komunikace i empatie;
- rozvíjejí sebepoznání žáků, včetně reflexe jejich hodnotové orientace; napomáhají utváření morálních postojů a hodnot;
- posilují motivaci a kompetence žáků k zapojování se do občanského života, jejich odhodlání k osobnímu i občanskému odpovědnému chování i ke společným akcím podporujícím udržitelnost doma, ve škole, v obci či jinde, ve fyzickém a digitálním prostředí.

3. Průřezová témata (charakteristiky, tematické okruhy)

PT1 Péče o wellbeing²

Charakteristika

Cílem průřezového tématu je podpořit aplikaci získaných znalostí, dovedností a postojů v oblasti sebezoroje a aktivní péče o sebe (vlastní wellbeing) a o druhé (wellbeing druhých). Zaměřuje se také

¹ Individuální vnímání svého postavení v životě v kontextu kultury a hodnotových systémů, ve kterých jedinec žije, a ve vztahu ke svým cílům, očekáváním, standardům a zájmům. Pojem kvalita života obecně odráží pohodu jednotlivců a společnosti; zahrnuje negativní i pozitivní rysy života. Koncept kvality života je důležitý jak z hlediska společnosti (systémový pohled), tak i z hlediska jednotlivce – v obou případech zaměřuje pozornost na zlepšování jednotlivých aspektů kvality, nikoli kvantitativní růst, snaha odklonit se od trajektorie stále stoupajícího růstu projevujícího se v materiální rovině. Kvalita života = Vize či představa kvalitního, smysluplného života založeného více na vztazích, vzdělanosti a „spotřebě“ kulturních statků by také z individuálního hlediska mohla pomoci při uvědoměném formování odpovědného, udržitelného životního stylu“.

² Wellbeing je stav, ve kterém můžeme v podporujícím a podnětném prostředí plně rozvíjet svůj fyzický, kognitivní, emocionální, sociální a duchovní potenciál a žít spolu s ostatními plnohodnotný a spokojený život (Partnerství pro vzdělávání 2030+). Jako varianty výrazu pro wellbeing byly diskutovány např. „životní spokojenost“, „kvalita života“ apod.

na vytváření vzdělávacího prostředí naplňujícího základní a vývojové potřeby žáků, podporujícího adaptaci na změnu a s ní související rozvoj odolnosti jedince. Dále podporuje rozvíjení základních interakčních dovedností souvisejících se způsobem výuky napříč vzdělávacími obsahy (dílčí dovednosti spolupráce, diskuse, naslouchání apod.). Přispívá k porozumění sobě samému, plánování a rozhodování.

Tematické okruhy:

TO1: Podpora sebezvoje a dosahování osobních cílů

Tematický okruh rozvíjí schopnost sebeřízení včetně aktivního plánování a řízení svého učení napříč vzdělávacími oblastmi kurikula. Podporuje cílevědomé usilování o dosažení vlastních cílů, identifikaci a cílený rozvoj vlastního zájmu napříč vzdělávacími oblastmi kurikula ve vazbě na osobní a kariérové cíle. Zde je významná souvislost s dalšími průřezovými tématy (např. co žák zajímá z hlediska výzev ve společnosti, ve světě). Podporuje rozvoj metakognice, přijímání odpovědnosti za vlastní učení a osobní rozvoj, uplatňování sebehodnocení při řízení vlastního učení a osobního rozvoje. Podporuje také řešení problémů, překonávání překážek spojených s učením a osobním rozvojem.

TO2: Aktivní péče o vlastní wellbeing

Tematický okruh podporuje schopnost aktivně a cílevědomě přispívat k naplňování vlastních potřeb v oblasti fyzické, emocionální, sociální, kognitivní a duchovní v kontextu svého vzdělávání napříč kurikulem. Podporuje uplatňování naučených efektivních strategií seberegulace a řešení problémů v různorodých situacích, které provázejí proces vzdělávání. Například jde o vhodné využívání technik psychohygieny, vyvažování aktivity a odpočinku, vyjádření svých potřeb, požádání o pomoc (v průběhu výuky během celého školního dne). Přispívá také k digitálnímu wellbeingu, snižuje rizika spojená s nevhodným užíváním technologií.

TO3: Podpora prostředí přispívajícího k wellbeingu druhých

Tematický okruh rozvíjí schopnost žáků aktivně participovat na vytváření vzdělávacího prostředí přispívajícího k naplňování potřeb všech členů školní komunity. Podporuje uplatňování spolupráce při učení mezi žáky navzájem, a mezi žáky a učiteli, při učení napříč vzdělávacími oblastmi. Rozvíjí udržování respektujících vztahů, uplatňování chování podporujícího dobré vztahy ve škole, ve fyzickém i digitálním vzdělávacím prostředí. Využívá a dále rozvíjí napříč všemi vzdělávacími obsahy dovednosti vedení dialogu, naslouchání, respektující komunikace a poskytování podpory druhým ve škole i širší komunitě.

PT2 Společnost pro všechny

Charakteristika

Cílem průřezového tématu je především rozvoj žákových občanských kompetencí s důrazem na demokratické principy, solidaritu, respekt, toleranci a odpovědnost k rozmanitosti. Zásadním nástrojem vytváření postojů je reflexe – a to k sobě samému, ke skupině, společnosti a světu, ale také reflexe procesů – komunikace, rozhodování a každodenního jednání. Významnou roli hraje poznání zdrojů, povahy a fungování předsudků a stereotypů. Průřezové téma zasahuje do všech součástí života školy. Efektivní cesta jeho naplnění je vzdělávání vlastními prožitky a aktivitami. S realizací cílů PT souvisí vytváření navazujících podmínek na škole v podobě dobrého klimatu, prostředí otevřené a bezpečné komunikace a podpora participativního učení včetně samosprávných aktivit.

Tematické okruhy:

TO 1 Rozhodování

Tematický okruh vychází ze základních hodnot, na kterých je naše společnost založena (svoboda, odpovědnost, humanita aj.) Je zaměřen a) na osvojení si principů demokratických rozhodovacích procesů na základě konkrétních aktivit a vlastních prožitků (například spolupráce, diskuse, empatie, dialog aj.), b) na rozhodování a komunikaci v interakci s ostatními (třída, zájmový kroužek, škola místní komunita i společnost) a se světem - respektující způsoby řešení názorových a hodnotových konfliktů v mezilidských vztazích, c) na rozhodování na základě vyhodnocování protichůdných informací včetně toho, jak média ovlivňují naše rozhodování.

TO 2 Hledání souvislostí

Tematický okruh je zaměřen na uvědomování si složitosti a provázanosti současného světa, a to i na úrovni bezprostředního okolí (třída, škola, komunita, sídlo) a problémů, které toto okolí řeší. K tomu je třeba podporovat ochotu a schopnost nahlížet na svět kolem sebe z různých úhlů a s vědomím, jakou roli sehrávají postoje vlastní i druhých a jakou roli hrají další faktory (např. média, sociální sítě). Významnou součástí tematického okruhu je podpora schopnosti solidárního, sociálně ohleduplného jednání vedoucího ke společenské soudržnosti a odvaha zapojit se do pomoci druhým ve škole, v okolí i v komunitě.

TO 3 Aktivní a odpovědný přístup k životu

Tematický okruh je zaměřen na podporu aktivního zapojení žáků do života školy i mimo ni. Úlohou školy je provázet žáky na cestě poznání toho, že vlastní osobní aktivita, solidarita, ohleduplnost, respekt a tolerance k rozmanitosti i proaktivní přístup k životu vedou k přijetí odpovědnosti a k možnosti ovlivnit svůj budoucí život. Tematický okruh zároveň formuje postoje žáků k ostatním, k přijímání jedinečnosti a individuální odlišnosti a k porozumění principů solidarity. Nedílnou součástí realizace tematického okruhu je reflexe jednání k sobě samému a k svému okolí.

TO 4 Informovanost a argumentace

Tematický okruh je zaměřen na rozvíjení schopnosti vyhledávat informace, doplňovat si poznatky o sledovaném tématu či problému a rozkrývat vlastní argumentaci i argumentaci druhých. K tomu je třeba být schopen vyhodnocovat soudy vlastní i druhých z hlediska chybějících či nadbytečných informací, dokázat v soudech vlastních i druhých odhalit předpojatost a zavádějící argumentaci (u lidí v okolí i v médiích a digitálním prostředí obecně), zvyšovat citlivost a ohleduplnost vůči názorům a postojům druhých, cenit si vlastních zásad i zásad druhých, umět dosáhnout kompromisu či konsensu. Důležité také je dokázat si vybudovat a zachovávat úctu k druhým, i přes případný nesouhlas s jejich názory či postoji.

PT 3 Udržitelné prostředí

Charakteristika

Cílem průřezového tématu je vybavit žáky schopností vnímat, poznávat a jednat směrem k udržitelnosti života na naší planetě, a to v oblasti osobní, občanské i profesní. Průřezové téma zahrnuje utváření vztahu k životnímu prostředí (přírodnímu i sociálnímu, kulturnímu, vystavěnému), jeho reflexi (vnímání) a uvědomění si vlastních hodnotových východisek. Rozvíjí porozumění vzájemné propojenosti mezi environmentální, sociální, ekonomickou a kulturní rovínou udržitelnosti

v prostorových i časových souvislostech, včetně schopnosti samostatně zkoumat problémy a výzvy udržitelnosti. Motivuje žáky a posiluje jejich předpoklady k aktivnímu jednání a řešení problémů udržitelnosti na individuální a kolektivní úrovni.

Tematické okruhy:

TO1: Vztah k prostředí

Tematický okruh rozvíjí schopnost žáků různými způsoby reflektovat jejich vztah k přírodě, vystavěnému a krajinnému prostředí, k místu, komunitě, světu a společnosti. Vede k reflexi hodnot udržitelného života, jako je spravedlnost, rovnost a ohleduplnost. Posiluje schopnost žáků vnímat okolní prostředí a pojmenovat, co se jim v něm líbí či nelíbí, v rovině emocionální, estetické či sociální. Zahrnuje konstruktivní vyrovnávání se s negativními pocity souvisejícími s prostředím. Vede ke schopnosti reflektovat nejen svoje hodnoty, ale i hodnoty jiných lidí a zájmových skupin. Ukazuje, jak se tyto hodnoty promítají do postojů k problémům udržitelnosti a do společenské diskuse o jejich řešení.

TO2: Objevování propojenosti prostředí

Tematický okruh rozvíjí schopnost žáků samostatně zkoumat problémy a výzvy udržitelnosti. Učí je rozeznat jednotlivé názorové strany společenské diskuse a jejich postoje. Rozvíjí schopnost porozumět mediálním sdělením týkajících se udržitelnosti, i prezentovat výsledky vlastního zkoumání možných řešení. Posiluje žákovské porozumění komplexnosti a provázanosti místních i globálních problémů na rovině ekologické, sociální, ekonomické i kulturní. Vede k porozumění provázanosti mezi problémy a vlastním životem, provázanosti prostorové (lokální – národní – globální) i časové (příčiny – důsledky). Rozvíjí také porozumění propojenosti fyzického životního prostředí s digitálním. Tematický okruh *klade důraz na problematiku změny klimatu jako jednoho nejzávažnějších problémů současné doby.*

TO3: Jednání pro udržitelnou budoucnost

Tematický okruh rozvíjí schopnost žáků identifikovat a porovnávat příležitosti a výzvy současného světa a různé scénáře řešení problémů udržitelnosti. Rozvíjí schopnost vyhodnocovat dopady různých řešení na úrovni osobního života, školy, komunity, státu i světa. Učí je řešit zvolené problémy udržitelnosti, spolupracovat na řešení s ostatními, realizovat společný projekt a analyzovat opatření na podporu udržitelnosti na různých úrovních. Rozvíjí přesvědčení žáků, že dokáží smysluplně přispět k řešení problémů a posiluje jejich naději ve zvládnutí společenské transformace směrem k udržitelnému životu.